

LÜHIDALT

UUS MAAILMAKORD PEKINGI VAATEST

RKK
ICDS

RAHVUSVAHELINE KAITSEURINGUTE KESKUS
INTERNATIONAL CENTRE FOR DEFENCE AND SECURITY
EESTI • ESTONIA

EESTI VÄLISPOLIITIKA INSTITUUT
ESTONIAN FOREIGN POLICY INSTITUTE

| NADÈGE ROLLAND |

Pärast seitset aastakümnet liberaalset korda ja kolme aastakümnet Ameerika unipolaarsust võib olla raske ette kujutada, et praegune reeglitel põhinev rahvusvaheline süsteem, mida toetavad liberaalsed normid ja väärtused ning mis toimib mitmepoolsete institutsioonide najal, võib lõpuks anda teed millelegi radikaalselt teistsugusele. Pekingi poliitiline ja intellektuaalne eliit on aga asunud aktiivsesse arutellu uue maailmakorra loomise üle.

RAHULOLEMATU JA OPORTUNISTLIK

Nendel kollektiivsetel aruteludel on kaks peamist põhjust. Esiteks ei ole Hiina rahul olemasoleva süsteemiga. Selles pole midagi uut. Deng Xiaoping juhtis juba 1988. aasta lõpus India peaministri Rajiv Gandhi tähelepanu sellele, et on aeg mõelda „uue rahvusvahelise korra kehtestamiseks sobivale uuele poliitikale“ ja luua alternatiiv „hegemonismile, blokipoliitikale ja lepinguorganisatsioonidele“, mis „enam ei toimi“.¹ Täna kurdab Hiina juhtkond pidevalt kehtiva korra „ebaõigluse ja ebamõistlikkuse“ üle ning nõuab ülemaailmse valitsemise ja rahvusvahelise süsteemi reformimist. Pekingi pealtnäha üheülbalistel väljaütlemistel on siiski tõsine tagamõte. Kuigi Hiina on alates 1970. aastate keskpaigast järk-järgult integreerunud rahvusvahelistesse institutsioonidesse, tunneb ta, et on endiselt kõrvale jäetud ja võõrandunud lääne juhitud süsteemist, mille loomises ta ei ole osalenud. „Õiglasema“ korra propageerimine tähendab sellise süsteemi toetamist, mis teeks rohkem ruumi ja lisaks mõju teistele riikidele peale lääneriikide. Hiina juhtkond näib hellitavat lootust, et ükskord asendab Hiina Lääne

domineeriva rolli ja mõju rahvusvahelise süsteemi üle. „Mõistlikuma“ korra edendamine tähendab sisuliselt nende normide väljajuurimist, mida Hiina Kommunistlik Partei (HKP) peab probleemseks ja isegi ohtlikuks. Nende hulka kuuluvad liberaalne demokraatia ja universaalsed inimõigused, mis Hiina valitsejate arvates ei ole maailma jõukuse ja rahu elujõulised allikad, vaid põhjustavad kogu maailmas pigem konflikte ja häireid (alates „värvilistest revolutsioonidest“ endise Nõukogude Liidu territooriumil ning lõpetades kaose ja vägivallega Lähis-Idas).²

Teine põhjus, miks Hiina eliit aktiivselt arutleb uue maailmakorra kuju ja vormi üle, on nende arusaam Hiina ja USA jõudude vahekorra. Vähemalt alates 2008. aastast on Hiina eliit eeldanud, et ülemaailmses jõudude tasakaalus on toimumas muutus, mida soodustab nii Hiina kasvav materiaalne jõud kui ka Ameerika eeldatavalt jätkuv langus. Eriti viimase nelja aasta

Praeguse süsteemi täieliku lammutamise asemel püüab Peking olemasoleva struktuuri elemente, sealhulgas mõningaid selle institutsioone ja norme üle võtta, õõnestada ja ümber kujundada

jooksul näib Hiina juhtkond olevat jõudnud järeldusele, et USA langus on kiirenenud, sillutades teed Hiina tõusuks juhtpositsioonile.³ Xi Jinping on avalikult osutanud sellele paradigma muutusele, väites, et „maailmas toimuvad sügavad muutused, mida pole nähtud terve sajandi vältel“.⁴ Peking muutub üha kannatamatumaks Hiina materiaalse võimu ning tema autoriteedi ja kontrolli vahelise lõhe tõttu rahvusvahelistes suhetes. Peking usub, et USA kehtestas praeguse korra oma eesmärkide

saavutamiseks, ja et Hiina on nüüd piisavalt tugev, et luua süsteem, mis sobib paremini tema enda eelistuste ja huvidega.

MAAILMAKORD, MIDA TÜÜRIB HIINA

Kartuses õhutada võimalikke vastureaktsioone on parteiriik hoidunud oma alternatiivse visiooni selgitamisest peale ametliku üleskutse luua „ühise saatusega riikide kogukond“. Hiina-siseste arutelude ja väitluste hoolikas uurimine annab siiski aimu sellest, missugune oleks maailmakord siis, kui tüüri juures oleks Hiina.⁵

Samal ajal üritab HKP olemasolevast süsteemist mööda hiilida, luues organisatsioone, mille raames ta saab ise tegevuskava paika panna ja edendada oma alternatiivset nägemust ülemaailmsetest valitsemisnormidest

Hiina kollektiivne intellektuaalne jõupingutus ammutab inspiratsiooni peamiselt Hiina filosoofilistest ja ajaloolistest traditsioonidest, kuid sisaldab ka HKP marksistlik-leninliku süsteemi elemente. Hoolimata Pekingi ametlikust igasuguse hegemooniakavatsuse eitamisest näib Hiina soovivat domineerida midagi, mis võiks sarnaneda Hiina-keskse mõjusfääriga, kus teised riigid vaikimisi tunnustaksid ja austaksid tema autoriteedi ja huvide ülimumuslikkust. See allsüsteem on suurel määral inspireeritud Hiina iidsest tribuutsüsteemist – omanäolisest rahvusvaheliste suhete mudelist, mis kehtis mitu sajandit suures osas Ida-Aasiast. Selles ajaloolises mudelis lubas Hiina kui domineeriv sõjaline ja majanduslik jõud vasallidel oma sise- ja välissuhteid nende enda äranägemise järgi korraldada, tingimusel, et nad tunnustasid Hiina ülemvõimu ja selle eelistusi. Keiser rahuldus nõrga kontrolliga vasallide üle, kuid aeg-ajalt sundis neid kuuletuma ka sõjalise jõuga ähvardades või seda rakendades. Kaubandus ja sellest tulenev otsene materiaalne kasu pakkus vasallriikidele tugevat stiimulit süsteemi kuuluda, sest väljaastumine oleks toonud suurt majanduslikku kahju. Arvestades vasallriikide ja Hiina ilmset sõjalist ja majanduslikku asümmeetriat, oli süsteemi jõuga muuta peaaegu võimatu.

Tundub, et praegune HKP juhtkond peab silmas samalaadset hierarhilist korda, ehkki seda kohaldatakse 21. sajandi kontekstile vastavaks, kus Pekingis valitseb peasekretär, mitte keiser. Süsteemi valitsev majanduslik ja sõjaline jõud Hiina paikneks nii süsteemi tipus kui ka keskmes, aga süsteem ei piirneks üksi geograafilise alaga, vaid hõlmaks riike üle kogu maailma, kes annavad järele Hiina majanduslike, julgeoleku- ja poliitiliste huvide ülimumuslikkusele. Hiina teostaks selle mõjusfääri üle kontrolli pigem lõdvalt kui otseselt – sõltuvuste loomise kaudu, mida saaks kasutada kas stiimulite või sunnivahenditena. „Reeglitel põhineva“ korra asemel, mis tugineb õigusriigi ülimumuslikkusele ning õiguslikult siduvatele lepingutele ja kokkulepetele, eelistaks Hiina süsteemi, kus tema ebaproportsionaalselt suure võimu varjus saaks pidada mitteametlikke läbirääkimisi, sõlmida kokkuleppeid ja partnerlussuhteid. Samuti lükkaks see süsteem tagasi inimõiguste pühaduse ja nende universaalse kohaldatavuse, eelistades selle asemel iga riigi õigust järgida oma sotsiaalpoliitilist arenguteed, mis sobib tema konkreetsete vajaduste ja autoritaarsete kalduvustega, allumata seejuures demokraatlikule moraalsele kriitikale või liberaliseerimissurvele.

VISIOONIST RAKENDAMISENI

Selle visiooni elluviimiseks järgib HKP kahesuunalist strateegiat. Praeguse süsteemi täieliku lammutamise asemel püüab Peking olemasoleva struktuuri elemente, sealhulgas mõningaid selle institutsioone ja norme üle võtta, õhnestada ja ümber kujundada. Näiteks ÜRO inimõiguste nõukogus vaidlustab Hiina aktiivselt rahvusvahelist inimõiguste raamistikku, propageerides selle asemel omaenda eelistatud mõistet „õigus arengule“.⁶ Otseses vastuolus ÜRO ametialaste suunistegakasutab Peking oma mõju mõnede ÜRO allasutuste üle iseene poliitiliste ja välispoliitiliste eesmärkide edendamiseks.⁷ Samal ajal üritab HKP olemasolevast süsteemist mööda hiilida, luues organisatsioone, mille raames ta saab ise tegevuskava paika panna ja edendada oma alternatiivset nägemust ülemaailmsetest valitsemisnormidest. HKP Hiina-keskse korra visiooni keskpunktis on 2013. aasta lõpus käivitatud „Vöö ja tee“ algatus. „Vöö ja tee“ algatus mitte ainult ei koosta Hiina soovitud

mõjusfääri mõttelist kaarti, vaid on ka Hiina juhtkonna kavandatud allsüsteemi proovikiviks, kus Hiina on uue majandusliku ja poliitilise korra keskmes ning avaldab sõltuvatele riikidele üha suuremat mõju.

Hiina soovitud mõjusfäär ei lõpe Ida-Aasias, vaid ulatub piki uue Siiditee majanduskoridore üle kogu Euraasia mandri ja sellega piirnevate vete ning sealt edasi arenguriikidesse ja tärkava turumajandusega riikidesse. Hierarhiline kord, mida iseloomustab võimu asümmeetria, ei ole nende koridoride ääres asuvate väikeriikide

huvides. Pandeemiajärgsete majandusraskuste ajal on valitsustel kiusatus aktsepteerida Hiina investeringu- ja suurema kaubavahetuse pakkumisi, kuid Pekingi majanduslikud

Hierarhiline kord, mida iseloomustab võimu asümmeetria, ei ole nende koridoride ääres asuvate väikeriikide huvides

„kingitused“ on osa strateegilisest paketist, mis on lõppkokkuvõttes vastuolus demokraatliku Lääne huvidega.

VIITED JA MÄRKUSED

¹ Deng Xiaoping, „[A New International Order Should Be Established with the Five Principles of Peaceful Coexistence as Norms](#)“ [Kehtestada tuleks uus rahvusvaheline kord, mille normideks on viis rahuliku koeksisteerimise põhimõtet], *Selected Works of Deng Xiaoping*, vol. 3, 1982–1992 (Beijing: Foreign Languages Press, 1994).

² Hiina kõrge ametniku selgitust vt [Fu Yingi 2016. aasta juulis Chatham House'is peetud kõnest](#).

³ Rush Doshi, „[Beijing Believes Trump Is Accelerating American Decline](#)“ [Peking usub, et Trump kiirendab Ameerika langust], *Foreign Policy*, 12. oktoober 2020; Julian Gewirtz, „[China Thinks America is Losing](#)“ [Hiina arvates Ameerika kaotab], *Foreign Affairs*, november–detsember 2020.

⁴ „[Changes, Challenges and Choices: China is Driven by the Path It Takes](#)“ [Muutused, väljakutsed ja valikud: Hiinat kannustab tema valitud tee], *Xinhua*, 28. august 2019.

⁵ Nadège Rolland, „[China's Vision for a New World Order](#)“ [Hiina uue maailmakorra visioon], NBR Special Report 83, jaanuar 2020.

⁶ Andréa Worden, „China at the UN Human Rights Council: Conjuring a ‘Community of Shared Future for Humankind’?“ [Hiina ÜRO Inimõiguste Nõukogus: „inimkonna ühise tuleviku kogukonda“ esile kutsumas?] ja Malin Oud, „Harmonic Convergence: China and the Right to Development“ [Harmooniline sulandumine: Hiina ja õigus arengule], Nadège Rolland (toim.), [An Emerging China-Centric Order](#), NBR Special Report 87, august 2020, lk 33–48 ja 69–84.

⁷ United Nations International Civil Service Commission, [Standards of Conduct for the International Civil Service](#) [Rahvusvahelise avaliku teenistuse käitumisnormid] (New York: United Nations, 2013).

AUTORIST

NADÈGE ROLLAND

Nadège Rolland on Aasia teadusuuringute riikliku büroo (USA) poliitika- ja julgeolekuküsimuste vanemteadur.

Lahtiütlus: Artikkel peegeldab autori vaateid, mis ei pruugi kokku langeda Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse seisukohtadega.

 ICDS.TALLINN

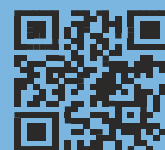
 @ICDS_TALLINN

 ICDS-TALLINN

 WWW.ICDS.EE

 EVI.EESTI

 @EFPI_EST

RAHVUSVAHELINE KAITSEURINGUTE KESKUS
EESTI VÄLISPOLIITIKA INSTITUUT
NARVA MNT. 63/4, 10120 TALLINN, EESTI
INFO@ICDS.EE

ISSN 2228-2076